

DOI 10.31558/2519-2949.2023.4.11

УДК 323:32.001 (075.8)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3131-1533>**Ткач О. І., Київський національний університет імені Тараса Шевченка**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0211-248X>**Батрименко О. В., Київський національний університет імені Тараса Шевченка**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5363-3990>**Неліпа Д. В., Київський національний університет імені Тараса Шевченка**

УЧАСТЬ ЖІНОК У ЗОВНІШНЬО- ТА ВНУТРІШНЬО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ

У статті висвітлено історичне становлення політичного статусу жінок. Охарактеризовано умови включення до політичного процесу. Висвітлено питання дискримінації жінок у політиці. Надано методологічні засади вивчення жіночого питання в політиці з урахуванням національної специфіки. Проаналізовано механізми посилення політичної ролі жінок. У статті здійснюється спроба пояснити зростання гендерних норм та феміністських стратегій у внутрішній та зовнішній політиці. Для вирішення цих основних дослідницьких питань та стимулювання міжнаціональних порівняльних досліджень у цій статті пропонуються теоретичні засади гендерної зовнішньої політики. Він заснований на двох напрямках досліджень: міжнародній феміністській теорії та аналізі зовнішньої політики. Дослідники виокремлюють три способи, за допомогою яких можна здійснити порівняльний аналіз гендера у внутрішній та зовнішній політиці: шляхом виокремлення варіацій прогендерних норм та аналітичної оцінки міжнаціональних тенденцій; шляхом пояснення зростання, а також протидії гендерним нормам у зовнішній політиці; шляхом вивчення послідовності змін гендерних норм, щоб виявити суперечності в зовнішній політиці. Обґрунтовано, що дослідження аспектів гендерної проблематики визначає інтерес для сучасної політичної науки, оскільки вони відображають настрої соціальної групи. Аргументи щодо доцільності побудови гендерно-нейтрального політичного простору, способів фемінізації політичного корпусу та моделей формування паритетної політики. Визначено, що здійснюється вплив гендерного чинника на політичну поведінку індивідів. Емпіричні дані політичної науки свідчать, що соціальні модифікації, культурні трансформації, зміни в політичній сфері визначають вплив на політичну орієнтацію та електоральну поведінку. Проте латентні характеристики політичних інститутів, пов'язані з використанням не адміністративного, а маніпулятивного ресурсів, забезпечують відтворення політичних відносин, чоловічого корпоративізму та елітизму в політиці.

Ключові слова: демократія, представництво, політична участь, політичні процеси, держава, рівноправність громадян, політичний режим.

Постановка проблеми. Участь жінок у політичному процесі є характеристикою політичної системи. Аналіз питання жіночого представництва сприятиме формуванню організаційних моделей у політиці. Проблема досягнення жінками паритету з чоловіками у сфері політики є пріоритетним напрямком демократичного розвитку. Теоретико-методологічне обґрунтування жіночих перетворень у політиці становить науковий інтерес. Є об'єктивна необхідність у вивченні жіночого політичного потенціалу, у визначенні зовнішніх та внутрішніх факторів. Вони впливають на політичну активність як суб'єкта політичної діяльності. В політичній науці є низка лакун стосовно фемінізації політичних процесів, запровадження принципу політичного паритету, аналізу ефективності. Аналіз участі жінок у політиці дозволяє робити прогнози щодо політичного розвитку та демократизацією.

Мета статті. Метою статті є дослідження форм участі жінок у політичних процесах в умовах демократичної трансформації.

Методи дослідження. Завдання статті вирішуються за допомогою факторного методу, визначення факторів, які впливають на гендерний дисбаланс у вищих органах державної влади); метод визначення закономірностей між ступенем системи квотування та рівнем гендерного балансу.

Використовуються тематичні дослідження, діахронічні порівняння в дослідженнях окремої країни та порівняння між країнами, щоб зробити висновки про політичне представництво жінок за допомогою якісних та кількісних методів.

Методи дослідження. В сучасних умовах дедалі більше держав стали лідерами у просуванні гендерної рівності у глобальних проблемах, звернувши увагу на просування проблем жінок, представництва, гендерної рівності, розширення прав та можливостей та лідерства як «розумної дипломатії та економіки». Низка держав, (Австралія, Канада, Норвегія, Швеція, Південна Африка та Сполучене Королівство) підтримують програму «Жінки, мир та безпека»

З'являються нові дослідні дані, які свідчать, що збільшення участі жіночої еліти у мирних процесах як делегатів та представників, а також участі жінок у політиці та рухах громадянського суспільства призводить до менш конфліктного миру з стійкішими мирними угодами («ООН–Жінки»), що враховують гендерні аспекти, які сприяють розширенню прав і можливостей жінок та створенню рівноправного суспільства після конфліктів [1].

Було досягнуто прогресу в просуванні гендерних норм на різних міжнародних форумах, у зовнішній політиці окремих держав, в міжнародних відносинах. Проте існує протилежна тенденція антагоністичної глобальної політики, Відбувається «ремаскулінізація».

В зовнішній політиці переважають традиційні короткострокові проблеми безпеки, наприклад, у «глобальній війні з терором», а не в довгостроковій перспективі. Прикладом протидії гендерним нормам є відновлення та розширення у 2017 році Політики Мехіко у Сполучених Штатах, яке забороняє використання коштів іноземної допомоги США неурядовим організаціям охорони здоров'я, які обговорюють аборти, виступати за права на аборт, а також припиняти фінансові внески США до Фонду населення ООН (ЮНФПА).

Так, наприклад, аналіз змін у представництві жінок у Центральній та Східній Європі. Для регіону це має значення, оскільки зазнав значних політичних, економічних та соціальних змін за останні кілька десятиліть. Дослідники визначають питання: кількість жінок, представлених в політиці ЦСЄ, причини відмінності в політичному представництві жінок у регіоні.

Політичне представництво можна розглядати з різних точок зору. Демократична теорія пропонує власне розуміння репрезентації. Підходом до вивчення політичного представництва жінок є вивчення описового та змістовного представництва жінок.

Причин політичної недопредставленості чимало. Спираючись на демократичну теорію та інтегруючи теорії порівняльної політики, наукова література про жінок і політику пропонує пояснення відмінності у політичному представництві, включаючи виборчі системи, модель попиту та політичної пропозиції та попиту, політичну ідеологію, економічний розвиток, гендерні квоти та неформальну культуру.

По-перше висновок полягає в тому, що голосування за переваги є важливими засобами покращення представництва жінок. Підштовхує вибір, але мало відомо про їхній вплив на представництво жінок у політиці.

По-друге, для представництва мають значення фактори, які базуються на агенції. Хоча роль жіночої адвокації підкреслювалася в літературі, її вплив у країнах ЦСЄ залишався поза увагою. Однак, схоже, що жіночі групи виступали за законодавчі гендерні квоти, часто суттєво допомагали процесу, сприяючи представництву жінок у майбутньому. Вносячи жіночі питання на політичний порядок денний, сприяючи їх прийняттю, жіночі групи з адвокації відіграли вирішальну роль у сприянні реальному представництву. І навпаки, навіть якщо зараз кількість жінок-представниць у парламенті вища, ніж у 1990-х, це не гарантує реалізацію феміністської політики. Теорія критичної маси передбачає зв'язок між описовим і змістовним представництвом, тобто більша кількість жінок у парламенті має призвести до представництва феміністичних мотивів. Стверджується, що суттєве представництво жінок має гендерну природу в країнах, в яких домінують праві популістські партії. Праві популісти формулюють проблеми та приймають політику, пов'язану з проблемами жінок, таким чином, щоб вони могли підкреслити власні соціально консервативні цінності та стратегічні цілі в політичних процесах.

Оскільки політичне знання є концепцією, яка охоплює достовірну інформацію, допомагає прийняти участь у компетентних рішеннях, дослідники з порівняльної політології аналізують відповіді на політичні погляди (наприклад, в контексті виборів), які є актуальними для соціальних груп з метою розробки системи компетентностей, питань знання, які можуть бути збалансованими для верств суспільства. Вони визначають завдання, які є актуальними для політичної експертизи (наприклад, голосування); збирають відповіді щодо ставлення до діяльності лідерів, ставлення щодо

кандидатів на виборах (наприклад Американські національні дослідження виборів 2022); розробляють комплекс гендерно-збалансованих відповідей для виміру за шкалою політичних знань, які відображають компетентність в голосуванні за партію, кандидата, який краще представляє їхні політичні інтереси [2].

Існують відмінності в презентації актуальних питань. Так, жінки визначають проблеми абортів, охорони здоров'я, рівність, права жінок (рідше чоловіків визначають проблеми міжнародних відносин, податки). Чоловіки визначають проблеми економіки, іноземного капіталу, політики в галузі національної безпеки. Таким чином, політичні знання є ключем для допомоги уявляти власні інтереси. Це дає нове розуміння взаємозв'язку між політичними знаннями та політичною участю серед жінок та чоловіків. Таким чином, дослідники визначили, що збалансовані шкали знань мають змогу зменшити штучні гендерні відмінності в політичних знаннях, свідчать, що часто жінки та чоловіки демонструють однаковий рівень політичних знань. Важливо, щоб виміри знань не маскували участь жінок в політичних процесах, повною мірою були розкриті. Методику показників можна використати для виміру знань інших соціальних груп (за віком, за регіоном), а також для визначення прогалів в знаннях, щоб групи були більш інформованими з метою впливу на забезпечення політичних знань.

Питання, що стосуються політичного представництва жінок, оцінка ролі жінок у демократичній політиці є важливим. Зростає рівень обізнаності щодо політичного представництва жінок та потреби гендерної рівності в контексті системної трансформації, інтернаціоналізації та європеїзації. В регіоні поширені нелібералізм, популізм, демократична трансформація. Проте вплив на гендерну рівність у політиці залишається актуальним. Отже, існує реальна потреба оновити наукову літературу за допомогою аналізу політики стосовно політичного представництва жінок.

Конкретні партійні нормативні акти забезпечують стимули до поведінки, що підтримує гендерну рівність, і, отже, може посилити представництво жінок. Так само, преференційне голосування дозволяє виборцям виправити упередженість політичної еліти, яка ставить жінок нижче в партійних списках, і може призвести до збільшення представництва. Загалом, невеликі інституційні зміни можуть мати значні наслідки для представництва жінок.

Уявлення про порівняльні дослідження жінок в політиці допомагають здійснити детальний аналіз країн ЦСЄ. Результати дають змогу краще зрозуміти механізми представництва та пропонують пояснення варіації в регіоні.

Так, жіночі рухи боролися за просування прав жінок та гендерної рівності. Внаслідок були досягнуті міжнародні документи: Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок у 1979 р.; резолюція 1325 про жінок, мир та безпеку (WPS) у 2000 р. Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй (ООН).

Прийнята в 2000 р. Резолюція 1325 Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй і наступні резолюції складають порядок денний «Жінки, мир і безпека» (WPS). Цей порядок денний є важливою міжнародною нормативною та політичною основою, спрямованою на гендерні наслідки конфлікту для жінок і дівчат, включаючи захист від сексуального та гендерного насильства, сприяння участі жінок у процесах миру та безпеки та підтримку ролі жіноку запобіганні конфліктам і відбудові після конфлікту. Оксфордський довідник «Жінки, мир і безпека» об'єднує науковців, правозахисників і політиків, щоб надати огляд того, що ми знаємо про те, що сприяє участі жінок, що працює для захисту жінок від гендерного насильства, порушення прав людини, а також те, що допомагає запобігти конфліктам, спираючись на досвід і знання жінок щодо побудови світопорядку від локального до глобального рівнів.

Важливо, що він усуває прогалини в знаннях, визначає основні напрями наукової роботи (знання про аорітичне лідерство, діяльність та структуру парламенту та уряду, політичнк систему). Ці знання впливають на формування політичних інтересів. Звісно, що окремі галузі знань легше засвоюються членами цієї групи (виборче право, аборти, місєве самоврядування), тобто саме ті, які безпосереднім чином пов'язані з інтересами жінок а політичному процесі. Проте інформація може бути по-різному доступною для окремих груп. Мотивація є ключовим механізмом отримання знання. Якщо в системах опитування включаються питання, які є актуальними (ситуативними) для соціальної групи, тоді рівенб гендерних відмінностей зменшується. Тоді жінкам легше визначати лідерів серед жінок, визначати обраних представників. Часто жінки мають вищий рівень „практичної” інформації стосовно державних послуг (в галузі охорони здоров'я, догляду за дітьми, юридичною допомогою, гаціональної політики з питань відпусток, вагітності).

В наукових працях аналізуються концепції та історія діяльності WPS; теорія і практика WPS; міжнародні інституції, залучені до порядку денного; впровадження у запобіганні конфліктам,

миротворчих операціях, розбудові миру, контролі озброєння, захисті прав людини та захисті населення; зв'язки між WPS та іншими резолюціями та програмами ООН; поточні та майбутні виклики [3].

Резолюція 1325 Ради Безпеки ООН була прийнята в 2000 році на піку ліберальної ери, яка характеризувалася оптимізмом щодо експорту ліберальних ідей людського прогресу, розвитку, ліберальної демократії. У зв'язку з руйнівними етнічними чистками та геноцидом, що відбувалися в регіоні Західних Балкан, Руанді, відбувалися публічні заклики до міжнародної спільноти прийняти активну стратегію, втрутитися в сучасні конфлікти.

Гендерна рівність стає актуальним питанням у сучасному глобальному порядку денному як окрема мета в галузі сталого розвитку. Гендерна проблематика є важливим завданням для багатьох міжнародних інститутів, держав та організацій [4, с.29].

Іноземна допомога, яку надають багатші держави, спеціально орієнтовані на гендерну рівність, Безпека жінок пов'язана з національною та міжнародною безпекою, що ілюструє «доктрина Хілларі» під керівництвом держсекретаря США Клінтон.

Проте зберігається зростання кількості неліберальних демократій та правого популізму. Чоловіки, зокрема, прагнуть повернути власні права. Гендер становить одну з головних ліній розлому в сучасній глобальній політиці.

У дослідженнях «Огляду світових цінностей» важливі не стільки гендерні відмінності в цінностях та відносинах, скільки відмінності в цінностях та ставленні до статі всередині країни та між країнами [5].

У зв'язку з цим важливе чоловіче лідерство та ставлення, оскільки чоловіки та жінки можуть дотримуватися гендерної рівності або феміністських поглядів, висловлювати ці ідеї через свою поведінку як агенти зовнішньої політики. Крім того, неможливо пояснити проблему та опір прийняттю зовнішньої політики, спрямованої на забезпечення гендерної рівності без визнання структурних та ієрархічних принципів патріархату, які історично вкоренилися як частина державної ідентичності, дипломатичної практики та глобального порядку.

Гендерний розрив у ставленні до зовнішньої політики визначено в літературі щодо громадської думки. Наприклад, Елін Б'ярнегорд (Швеція), визначив, що жінки, як правило, більш миролюбні та менш мілітаристські ніж чоловіки. Індивідуальний рівень взаємозв'язок між ставленням до гендерної рівності, з одного боку, та толерантністю та доброзичливістю з іншого, є недостатньо дослідженим, але також це ключовий внесок про вплив фемінізму здебільшого ігнорувалися в дослідженнях гендерного розриву в громадській думці. Існує причинно-наслідковий зв'язок між ставленням до гендерної рівності, з одного боку, і миролюбні погляди з іншого боку.

Політичне знання є фундаментальним для функціонування представницької демократії. Знаючі громадяни демонструють вищий рівень політичної участі, як правило, голосують за ідеологічно близьких партій. Таким чином, політичні знання зміцнюють зв'язок між перевагами громадян і політичними позиціями партій і кандидатів, які обираються. Політичні знання є в основі демократії, є основою громадянства [6].

Проте, незважаючи на нормативне значення, послідовні дослідження виявили, що середній громадянин, незалежно від країни чи періоду, що розглядається, має низький рівень політичних знань.

Знання нерівномірно розподілені між соціальними групами, що має ризик нерівного представництва та послаблення якості демократії. Однією з таких нерівностей є гендер, а послідовний висновок про те, що жінки менш політично обізнані, ніж чоловіки. Цей гендерний розрив спостерігається в дослідженнях, проведених у США, Європі, та Латинській Америці [7].

Українські дослідники здійснили аналіз зміни гендерного складу Верховної ради в 1990-2020 роках. Рівність прав чоловіків і жінок забезпечується наданням рівних можливостей у громадській та політичній діяльності. Визначено 59-е місце зі 153 України в рейтингу гендерної рівності [8].

Проте необхідні подальші дослідження, щоб зрозуміти, яким чином гендерні демократії трансформуються в егалітарні демократії, що насправді перешкоджає гендерній рівності в політиці. Важливо проаналізувати інституційні, агенційні фактори, наприклад, голосування за переваги, політичні партії та жіноча агенція.

Отже, ефективне планування заходів з реалізації гуманітарної політики сприяє досягненню консенсусу між різними соціальними силами та інтересами, забезпеченню демократичної консолідації суспільства, його розвитку в межах базових цінностей національної безпеки держави, створенню якісних умов для розвитку та конкурентоспроможності національного сектора масової

культури, підвищення естетичної якості культурних продуктів, що відносяться до масової культури, залучення масової культури до процесів реалізації державної гуманітарної політики та стратегічних комунікацій, що загалом зміцнює культурно-інформаційне поле в контексті протистояння інформаційній агресії РФ проти України.

Висновки. Таким чином, питання, що стосуються політичного представництва жінок, оцінка ролі жінок у демократичній політиці є важливим. Зростає обізнаність щодо політичного представництва жінок та потреби гендерної рівності в контексті системної трансформації, інтернаціоналізації та європеїзації.

Обґрунтовано, що дослідження аспектів гендерної проблематики визначає інтерес для сучасної політичної науки, оскільки вони відображають настрої соціальної групи. Аргументи щодо доцільності побудови гендерно-нейтрального політичного простору, способів фемінізації політичного корпусу та моделей формування паритетної політики. Рейтинги популярності теми жіночої включеності до політичної сфери за рівнем є високими, тема політичного паритету має привілейоване право.

Визначено, що здійснюється вплив гендерного чинника на політичну поведінку індивідів. Емпіричні дані політичної науки свідчать, що соціальні модифікації, культурні трансформації, зміни в політичній сфері визначають вплив на політичну орієнтацію та електоральну поведінку. Проте латентні характеристики політичних інститутів, пов'язані з використанням не адміністративного, а маніпулятивного ресурсів, забезпечують відтворення політичних відносин, чоловічого корпоративізму та елітизму в політиці. Жінки мають підстави для того, щоб претендувати на право активної політичної участі. Проте, виявляючи прагнення залучення до політичного життя, вони стикаються з перешкодами в процесі демократичного розвитку.

Бібліографічний список/References:

1. UN Women. 2015. Preventing Conflict, Transforming Justice, Securing the Peace: A Global Study on the Implementation of UNSCR 1325. New York: UN Women.
2. Kenski Kate, Jamieson Kathleen Hall. 2000. The Gender Gap in Political Knowledge: Are Women Less Knowledgeable Than Men About Politics? In Everything You Think You Know About Politics And Why You're Wrong, edited by Hall Jamieson Kathleen. New York: Basic Books.
3. Davies Sara E., True Jacqui, eds. 2019. The Oxford Handbook on Women, Peace and Security. New York: Oxford University Press.
4. True Jacqui, Mintrom Michael. 2001. Transnational Networks and Policy Diffusion. *International Studies Quarterly* 45 (1): p.27–57.
5. Verba, Sidney, Burns, Nancy, and Schlozman, Kay Lehman. 1997. Knowing and Caring about Politics: Gender and Political Engagement. *Journal of Politics* 59(4): 1051– 72.
6. Grönlund, Kimmo, and Milner, Henry. 2006. The Determinants of Political Knowledge in Comparative Perspective. *Scandinavian Political Studies* 29 (4): 386– 406.
7. Lovenduski, Joni. 2005. *Feminizing Politics*. Cambridge: Polity Press.
8. The official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <http://iportal.council.gov.ua/print/8004.html>.

Tkach O. I., Batrymenko O. V., Nelipa P. V. Participation of women in external and domestic political processes

The article highlights the historical formation of the political status of women. The conditions for inclusion in the political process are characterized. The issue of discrimination against women in politics is highlighted. The methodological principles of the study of the women's issue in politics, taking into account the national specificity, are provided. The mechanisms of strengthening the political role of women are analyzed. The article attempts to explain the growth of gender norms and feminist strategies in domestic and foreign policy. In order to address these main research questions and stimulate cross-national comparative research, this article proposes a theoretical framework for gendered foreign policy. It is based on two lines of research: international feminist theory and foreign policy analysis. Researchers single out three ways by which a comparative analysis of gender in domestic and foreign policy can be carried out: by distinguishing variations of pro-gender norms and analytical assessment of international trends; by explaining the rise of, as well as countering, gender norms in foreign policy; by examining the sequence of changes in gender norms to reveal contradictions in foreign policy. It is substantiated that the study of aspects of gender issues is of interest to modern political science, as they reflect the attitudes of a social group. Arguments regarding the expediency of building a gender-neutral political space, methods of feminization of the political body and models of parity policy formation. It was determined that the influence of the gender factor on the political behavior of individuals is carried out. Empirical data of political science show that social modifications, cultural transformations, changes in the political sphere

determine the impact on political orientation and electoral behavior. However, the latent characteristics of political institutions associated with the use of non-administrative and manipulative resources ensure the reproduction of political relations, male corporatism and elitism in politics.

Keywords: *democracy, representation, political participation, political processes, state, equality of citizens, political regime.*